

Kaart 1.1 - Nieuwstadt, 1728.

Deze tekening is uit het Rijksarchief te Maastricht. Hoewel gemaakt 200 jaar na de Middeleeuwen, geeft het toch een helder beeld van de middeleeuwse situatie. Weliswaar is enige voorzichtigheid geboden voor wat betreft de informatie op deze plattegrond, daar de echtheid niet valt te verifiëren. Maar om die reden deze plattegrond niet als historische bron te mogen gebruiken voert te ver.

Wat wordt bedoeld met het woord 'Elsene' uit het stadszegel?

De schrijfwijze 'Helsene' of 'Elsene' is niet van belang, beide zijn van dezelfde oorsprong. Ook andere plaatsen in Europa - zoals Elsene bij Brussel - worden vaak geschreven met een letter H voor de E. Volgens Prof. A. Schrijnemakers ligt het accent op de eerste lettergreep (= Élsene) en niet op de tweede (= Elséne). Volgens prof. Schrijnemakers ontleenden in de middeleeuwen de pioniers in een streek de naam van een eerste nederzetting aan botanische kenmerken van de omgeving. Zo zou het Elsene uit het zegel kunnen verwijzen naar een plaats met veel elzen.

Dat er in het verleden (veel) elzen stonden te en in de omgeving van Nieuwstadt is een feit, maar over de grootte en ligging van dat gebied is men het niet eens. Volgens sommigen reikte het van Born tot Isenbruch (= Elzenbroek(!)). Anderen stellen dat het bosgebied minder uitgestrekt was. Feit is dat er meerdere plekken waren die zo genoemd werden.

**Afb. 1.1.3 - zegel van Elsene. De elzenkatjes zijn duidelijk te zien.
(bron: Nieuwstadt van stad tot dorp, uitgave onder regie van de
Heemkunde Vereniging Nieuwstadt, 1997).**

De naamgeving '*Elsene*' verwijst vaak naar een lager gelegen stuk grond dat om die reden met elzen beplant was. In de vroege middeleeuwen werden elzen immers vaak aangeplant in drassige stukken grond die in of nabij een beekdal waren gelegen. In het geval van Nieuwstadt was dat het dal van de Geleenbeek.

De groene ruimte zoals ze er nu bij ligt heeft nog steeds kenmerken van een drassig gebied waar elzenbomen staan.

De naamgeving grijpt dus niet terug op de straatnaam '*Elsenewal*' die de open ruimte van Huize Witham in zuidoostelijke zin afsluit. Deze benaming dateert uit de 20^e eeuw. De naam was voorheen '*varkenswal*', vanwege het feit dat boeren van Nieuwstadt via deze wal hun varkens naar de varkenshei (een uitloper van de Overhovener Hei) dreven. Het is dus heel aannemelijk de voorloper van Huize Witham een herenboerderij is geweest op een plek waar veel elzenbomen stonden.

Afb. 1.1.4 - elzenbomen aan de rand van de open ruimte aan de zuidoostelijke zijde gezien vanaf de open ruimte, voorjaar 2008.

Afb. 1.1.5 - elzenbomen aan de rand van de open ruimte gezien vanaf de Elsenewal. Deze elzen staan aan de oever van een klein beekje, een dode arm c.q. aftakking van de Geleenbeek, voorjaar 2008.

Deze visie wordt ondersteund door de etymologische interpretatie van het woord 'Witham' wat 'huis in een bos' wil zeggen.

Wat tegenwoordig - in de volksmond - '*huisweide*' genoemd wordt was dus beslist geen huisweide, tenminste als men dat opvat als een weide uitsluitend te gebruiken door of voor de bewoners van Huize Witham. Het is moeilijk te achterhalen hoe de naam 'huisweide' als aanduiding voor de open ruimte rond Huize Witham tot stand is gekomen. De term suggereert dat de open ruimte alleen maar uit weiden bestaan zou hebben. Maar dat is nu - anno 2008 – niet, en vermoedelijk nooit, het geval geweest.

Er is in het verleden wel sprake geweest van een weide rond Huize Witham, maar niet in de vorm, de omvang of op de plaats die nu 'de huisweide' wordt genoemd.

Bovendien suggereert de term dat het gaat om één soort grondgebruik in de open ruimte. Ook dat is misleidend, want er is sprake van veelsoortig grondgebruik en niet alleen maar van weide. Er is wél al meer dan tien eeuwen sprake van een onbebouwd terrein, zodat er veel beter gesproken zou kunnen worden van een 'open ruimte'. Een 'open ruimte' die voor een gedeelte uit akkers, grasvelden, weiden en boomgaarden bestaat.

Conclusie

Men dient voorzichtig zijn met de benaming van de open ruimte rond Huize Witham als huisweide. Als men met 'huisweide' bedoelt de weide in de onmiddellijke omgeving van huize Witham dan is slechts een minimaal gedeelte van de open ruimte in de 18^e eeuw. Dat woordgebruik doet dus geen recht aan de gehele open ruimte. Daarvan was slechts een deel weide. Er waren hoogstens drie stukken weide direct grenzend aan de boerderij bij Huize Witham die op deze titel aanspraak kunnen maken, maar dus niet de weiden die niet direct grensden aan de boerderij.

De open ruimte is ontstaan in samenhang met het ontstaan van Nieuwstadt als stad en het ontstaan van een herenboerderij. Zij werd net als deze boerderij opgenomen in de tweede omwalling. Deze tweeenheid - stadskern en open ruimte - is een wezenlijk kenmerk van het beeld Nieuwstadt in verleden en heden. Ieder afzonderlijk deel ontleent zijn waarde uitsluitend aan de visuele verbondenheid met het andere deel.

Het is tevens het best bewaarde gedeelte van het middeleeuwse Nieuwstadt.

En het is ook wat Nieuwstadt uniek maakt.